

แนวคิดและข้อคิดผ่านฉากการปรากฏตัวของตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง”
ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา
Concepts and Reflections Conveyed through the Appearance of the
Character “Phra Maha Thera Khan Chong” in the Film “The Legend of King
Naresuan Part I: Hongsawadee’s Hostage”

พงษ์กฤษฎี จิโน¹ / ศยามล อินทียศ²
Pongkit Jino / Sayamon Inthiyod

¹วิทยาลัยพหุวิทยาการและสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Multidisciplinary and Interdisciplinary School, Chiang Mai University

อีเมล : Pongkit11@gmail.com

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

อีเมล : Poyesean@hotmail.com

DOI: <https://doi.org/10.14456/jhusoc.2026.13>

Received: 18 May 2026 ; Revised: 30 June 2026 ; Accepted: 4 August 2026

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์แนวคิดและข้อคิดผ่านตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง” ในภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1: องค์ประกันหงสา (พ.ศ. 2550) โดยพิจารณาบทบาทของตัวละครดังกล่าวในฐานะผู้นำทางปัญญาและศาสนา ควบคู่กับการประกอบสร้างภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะผู้นำที่เข้มแข็งและเด็ดขาด สอดคล้องกับแนวคิดจักรพรรดิราช (King of Kings) ที่เน้นความเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจและความชอบธรรมในการปกครอง ผลการศึกษาพบว่า ภาพยนตร์นำเสนอกระบวนการเติบโตของสมเด็จพระนเรศวรผ่านการฝึกฝนและการอบรมสั่งสอนอย่างเข้มงวดจากพระมหาเถรคันฉ่อง ทั้งด้านวิชาการ การทหาร และคุณธรรม เช่น ความเมตตา การให้อภัย และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อันเป็นรากฐานของผู้นำที่ผสานอำนาจกับคุณธรรม นอกจากนี้ตัวละครดังกล่าวยังทำหน้าที่เสริมความชอบธรรมแก่โครงสร้างอำนาจ ในฐานะที่ปรึกษาและผู้กำกับทิศทางทางศีลธรรม ขณะที่บทสนทนาในเรื่องยังสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง “ศาสนา” กับ “การเมือง” ซึ่งอธิบายได้ด้วยแนวคิดจักรพรรดิราชและแนวคิดมณฑล (Mandala) อันเป็นกรอบสำคัญในการเข้าใจโครงสร้างอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อค้นพบชี้ว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิง หากเป็นพื้นที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองและศีลธรรม ผ่านการผสมผสานระหว่างอำนาจ คุณธรรม และความเชื่อเรื่องบุญบารมี ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความหมายและการรับรู้ต่อบทบาทของผู้นำในสังคมไทย

คำสำคัญ : จักรพรรดิราช, ทศพิธราชธรรม, ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา, พระมหาเถรคันฉ่อง

¹ Corresponding author's E-mail: Pongkit11@gmail.com

Abstract

This study analyzes the concepts and moral insights conveyed through the character “Phra Maha Thera Khanchong” in the film *The Legend of King Naresuan, Part 1: The Hostage of Hongsawadi* (2007). It examines the character’s role as an intellectual and spiritual guide, alongside the construction of King Naresuan’s image as a strong and decisive leader, an image consistent with the concept of the *Chakravartin* (King of Kings), which emphasizes centralized authority and legitimacy in governance. The findings reveal that the film portrays King Naresuan’s development through rigorous training and mentorship under Phra Maha Thera Khanchong, encompassing academic knowledge, military skills, and moral virtues such as compassion, forgiveness, and responsibility toward others, qualities that form the foundation of a leader who unites power with virtue. Moreover, the character serves to legitimize the structure of authority, functioning as both an advisor and a moral compass to the king. The film’s dialogue further reflects the intertwined relationship between religion and politics, which may be interpreted through the concepts of the *Chakravartin* and the Mandala model (also referred to as the “candlelight” theory), both of which provide key frameworks for understanding power structures in Southeast Asia. The study concludes that the film functions not merely as entertainment but as a medium for transmitting political and moral ideology through the interweaving of power, virtue, and belief in accumulated merit (*bun barami*). These elements play a significant role in shaping the meaning and public perception of leadership within Thai society.

Keywords: King of Kings, The Ten Kingly Virtues,
The Legend of King Naresuan Part I: Hongsawadee’s Hostage,
Phra Maha Thera KhanChong

บทนำ

ภาพยนตร์ ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1: องค์ประกันหงสา เป็นภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2550 มีเนื้อหาที่เริ่มต้นจาก พุทธศักราช 2106 พระเจ้าบุเรงนอง พระเจ้ากรุงหงสาวดีจากราชวงศ์ตองอู มีความต้องการช้างเผือกของพระมหาจักรพรรดิ กษัตริย์กรุงอโยธยา ตามแนวคิดของจักรพรรดิราช พระมหาธรรมราชาเจ้า เมืองสองแคว อันเป็นเมืองหลวงของหัวเมืองฝ่ายเหนือ (พิษณุโลก สุโขทัย, กำแพงเพชร, เมืองพิศิตร เป็นต้น) ผู้เป็นพระบิดาของสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งมีพระนามเดิมว่าพระนเรศ ในขณะนั้น ได้ยอมแพ้และเข้าร่วมกับพระเจ้าบุเรงนอง ในสงครามช้างเผือก ผ่านเหตุการณ์สำคัญในปรากฏในพงศาวดาร เช่น สงครามช้างเผือก การตีไคชน สงครามเสียกรุงครั้งที่ 1 จนกระทั่ง พระนเรศและคณะได้เสด็จเดินทางกลับเมืองพิษณุโลกสองแคว (ชาตรีเฉลิม ยุคล, ม.จ. : 2550) อย่างไรก็ตาม บทความนี้มุ่งความสนใจไปที่ “การปรากฏตัวของพระมหาเถรคันฉ่อง” ในภาพยนตร์ดังกล่าวเป็นสำคัญ เนื่องจากตัวละครนี้มีความคลุมเครือในเชิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (วิกิเดีย: 2569) ได้กล่าวถึงพระภิกษุชาวมอญรูปหนึ่งในรัชสมัยของพระเจ้านันทบุเรง โอรสของพระเจ้า

บุเรงนอง แห่งกรุงหงสาวดี ซึ่งมีบทบาทเป็นพระอาจารย์ของพระนเรศวรเท่านั้น (อิมวัง : 2569) ซึ่งการนำเสนอตัวละครพระมหาเถรคันฉ่องในภาพยนตร์ดังกล่าวจึงอาจเป็นผลจากกระบวนการ “เติมเต็ม” และ “ตีความ” ของผู้สร้าง ที่พยายามเสริมสร้างมิติด้านเนื้อหาและความน่าสนใจของเรื่องราวในการถ่ายทอดของบทภาพยนตร์ ซึ่งมีความแตกต่างจากการอ้างอิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยตรง บทความนี้จึงพยายามอธิบายการปรากฏตัวของตัวละครชื่อ พระมหาเถรคันฉ่อง ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา ผ่านคำถามสำคัญว่า การปรากฏตัวของพระมหาเถรคันฉ่องในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา ผู้สร้างได้สอดแทรกข้อคิดหรือแนวคิดใดบ้าง

ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การสื่อความหมายของตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง” ในฐานะเครื่องมือการตีความประวัติศาสตร์ใหม่ โดยประเด็นแรกจะพิจารณาการขยายบทบาทจากพระภิกษุในพงศาวดารสู่การเป็น “ผู้วางรากฐานทางสติปัญญา” ให้แก่สมเด็จพระนเรศวร ซึ่งสะท้อนความพยายามของผู้สร้างในการเชื่อมโยงสถาบันทางศาสนาเข้ากับอุดมการณ์การกอบกู้ชาติ เพื่อสร้างความชอบธรรมเชิงจริยธรรมที่เหนือกว่าพมดแดนด้านเชื้อชาติ นอกจากนี้ จะทำการสำรวจแนวคิดเรื่อง “ความเป็นธรรมสากล” ผ่านการตัดสินใจของตัวละครที่เป็นชาวมอญแต่เลือกเข้าข้างฝ่ายธรรมะ ซึ่งเป็นกลวิธีในการสอดแทรกอุดมการณ์ชาตินิยมสมัยใหม่ผ่านสื่อบันเทิง ท้ายที่สุดนี้จะสรุปให้เห็นว่าการปรากฏตัวของตัวละครนี้มีใช่เพียงการแต่งเติมเพื่อสร้างอรรถรส แต่เป็นการใช้ “พื้นที่ทางจินตนาการ” เพื่อกล่อมเกลารับรู้ของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์และที่ปรึกษาคู่บารมีในมิติที่ลึกซึ้งและมีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น อันเป็นการเชื่อมประสานระหว่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมการเมืองในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความและการสร้างความหมายของตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง” ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการปรากฏตัวของตัวละครพระมหาเถรคันฉ่องกับแนวคิดอุดมการณ์ชาตินิยมและจริยธรรมที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ชม

บทบทวนงานศึกษาภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้รับความสนใจจากนักวิชาการในหลากหลายมิติ โดยงานศึกษาที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่าภาพยนตร์ชุดนี้มีได้ทำหน้าที่เพียงสื่อบันเทิง แต่ยังเป็นพื้นที่ของการตีความประวัติศาสตร์และการผลิตความหมายทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ จองชัย วงศ์ทรายทอง, สมิหรา จิตตลดากร และปิยนดา บุณนาค (2560) ชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในสังคมไทยก่อนยุคภาพยนตร์ถูกตอกย้ำในฐานะ “มหาบุรุษ” และ “จอมทัพ” ผ่านเหตุการณ์สำคัญอย่างการประกาศอิสรภาพและการทำยุทธหัตถี จนพระองค์ได้รับการยกย่องในลักษณะมนุษย์กึ่งเทวดา ดังปรากฏในพิธีบวงสรวงและการสักการะ ณ อนุสรณ์สถานต่างๆ อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์ได้เพิ่มมิติ “ความเป็นมนุษย์” ให้แก่ตัวละคร โดยนำเสนอกระบวนการเติบโต อารมณ์ความรู้สึก และการสั่งสมประสบการณ์ควบคู่กับความยิ่งใหญ่ ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงและเข้าใจพระองค์ในมิติที่ลึกซึ้งมากขึ้น

ในด้านของการสื่อสารทางการเมือง องอาจ สิงห์ลำพอง (2556) วิเคราะห์ว่าภาพยนตร์นำเสนอสมเด็จพระนเรศวรในฐานะ “ผู้นำสมัยใหม่” ที่เปี่ยมวิสัยทัศน์และมีความรักต่อแผ่นดินอย่างลึกซึ้ง ตัวละครนี้ทำหน้าที่สะท้อนอุดมการณ์ชาตินิยมผ่านการเน้นย้ำความสำคัญของการปกป้องเอกราชและความเสียสละเพื่อส่วนรวม ดังนั้น *ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช* จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดอุดมการณ์ที่ปลูกฝังความรักชาติ (Nationalism) และหล่อหลอมความเชื่อของผู้ชมในวงกว้าง

เมธาวิณ สาระยาน และคณะ (2560) ขยายการวิเคราะห์ไปสู่มิติของอำนาจและคุณธรรม โดยชี้ว่าภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์มักสอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อส่งเสริมความชอบธรรมในการใช้อำนาจ โดยเฉพาะการอ้างอิงบริบทสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของกรุงศรีอยุธยา ขณะเดียวกัน ภาพยนตร์ยังแทรกแนวคิดทางพระพุทธศาสนาผ่านตัวละครที่ยึดถือทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ตัวอย่างที่ชัดเจนคือฉากที่สมเด็จพระนเรศวรทรง “เห็นแจ้ง” ในหลักธรรมเมื่อพบพระสังฆารของพระเจ้านันทบุเรง จนตัดสินใจพระทัยยุติสงครามและหันมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การผกผันระหว่าง “อำนาจ” กับ “คุณธรรม” เช่นนี้ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้นำมีความชอบธรรมทั้งในเชิงการเมืองและศีลธรรมควบคู่กัน กำพล จำปาพันธ์ (2557) ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อการที่ภาพยนตร์มีแนวโน้มกลายเป็น “ภาพจำ” ของประชาชน โดยเฉพาะการใช้คำว่า “ตำนาน” ในชื่อเรื่องซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงของคนทั่วไปมากกว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยตรง กรณีการนำเสนอ “ยุทธหัตถี” ใน ภาค 5 แสดงให้เห็นว่าผู้ชมจำนวนมากรับรู้ประวัติศาสตร์ผ่านการตีความของภาพยนตร์เป็นหลัก ทั้งที่พงศาวดารฝ่ายพม่ากลับบันทึกเหตุการณ์แตกต่างออกไปอย่างมีนัยสำคัญ ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์มีบทบาทสำคัญในการ “สร้าง” และ “ตอกย้ำ” ความทรงจำร่วมของสังคม และเรียกร้องให้ผู้ชมมีวิจารณญาณในการเปรียบเทียบหลักฐานจากหลายมุมมอง

เมื่อสังเคราะห์งานศึกษาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า *ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช* เป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนซึ่งการเล่าเรื่อง อุดมการณ์ชาตินิยม และจริยธรรมทางพุทธศาสนาต่างทำงานร่วมกันอย่างแยกไม่ออก ภาพยนตร์ทำหน้าที่ทั้งเป็นเครื่องมือกล่อมเกลாதงสังคม (Socializing Agent) สื่อสะท้อนอุดมการณ์รัฐ และพื้นที่แห่งการผลิตความหมายซึ่งส่งผลต่ออัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติไม่น้อยไปกว่าบันทึกทางประวัติศาสตร์โดยตรง ความหลากหลายของมุมมองในงานวิชาการเหล่านี้ยืนยันว่าการศึกษาศิลปะภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ด้วยสายตาเชิงวิพากษ์มีความสำคัญยิ่งต่อการทำความเข้าใจพลวัตระหว่างสื่อ ความทรงจำ และอำนาจในสังคมไทยร่วมสมัย

ขอบเขตและระเบียบวิธีในการค้นคว้าข้อมูล

วิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา เป็นการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ตัวบทภาพยนตร์ เพื่อศึกษาการนำเสนอแนวคิดและข้อคิดผ่านตัวละครพระมหาเถรคันฉ่องในภาพยนตร์เรื่อง ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1 องค์ประกันหงสา แหล่งข้อมูลประกอบด้วยภาพยนตร์และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ แนวคิดจักรพรรดิราช ชาตินิยม และบทบาทของศาสนาในการปกครอง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยรับชมภาพยนตร์และคัดเลือกฉากที่ตัวละครพระมหาเถรคันฉ่องปรากฏ พร้อมถอดบทสนทนาและบันทึกบริบทที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ประเด็นด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา คุณธรรม และภาวะผู้นำ แล้วเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเปรียบเทียบกับเอกสารวิชาการเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ฉากการปรากฏตัวของตัวละคร พระมหาเถรคันฉ่อง ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา จำนวน 7 ฉาก โดยฉากที่สำคัญที่จะยกอธิบายในบทความ มีดังต่อไปนี้

1. ฉากแรกพบ

พระมหาเถรคันฉ่อง : “พวกเจ้ามารบกวนการวิปัสสนา ด้วยเหตุอันใดฤ”

พระนเรศ : “พ่อยุ่ห้วยบาอินนงให้ ข้ามาฝึกศัตราวุธ ณ ที่แห่งนี้”

พระนเรศ : “พ่อยุ่ห้วยบาอินนงให้ ข้ามาพบกับพระคุณท่านด้วยเรื่องอันใด”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “พระองค์มอบให้ข้าเป็นผู้ฝึกศิลปวิทยาการแก่พระองค์ สืบไปเบื้องหน้า พระองค์จะต้องเสวยราชย์รั้งแผ่นดินโดยเดีย พระองค์จำต้องฝึกกระบวณยุทธ์ให้เนืองทหารทุกคน นี่เป็นพระบรมราชโองการของมหาบพิตรบาอินนง วันพรุ่งนี้ พรองค์จึงเร่งรัด มาที่วัดของอาตมา หน้าประตูโดยเดีย อาตมานี้แหละจะเป็นจะลงแรกฝึกพระองค์ให้เชี่ยวชาญ”

ฉากนี้ได้กล่าวถึงพระเจ้าบุเรงนองที่ได้ฝากพระมหาเถรคันฉ่องให้เป็นพระอาจารย์ของพระนเรศ ซึ่งเป็นฉากแรกที่ผู้ชมได้เห็นพระมหาเถรคันฉ่องในภาพยนตร์ และยังกล่าวถึงความเป็นของพระนเรศที่จะต้องฝึกศิลปวิทยาการ ให้เป็นผู้นำในอนาคต

2. ฉาก ก่อนการตีไก่

พระมหาเถรคันฉ่อง : “คราวนี้เช็ดหรือยัง ขนไก่นั้นบาปมหันต์ มหาบพิตรกลับไปบรรทมได้แล้ว วันรุ่งพรุ่งนี้ ยังต้องต่อคาถา เรียนมอญบาลี ตั้งแต่ฟ้าสาง”

พระนเรศ : “พระเจ้า 5 พระองค์ สามารถเอาชนะไก่ของมังสามเกียดได้ไหม ขอรับ”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “บรมพิตร ยังอยากลิ้มรสห่วยของอาตมา กระนั้นหรือ”

พระนเรศ : “มันสามารถเอาชนะไก่ของมังสามเกียดได้หรือขอรับ”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ไก่ของมังสามเกียด เข้าลักษณะของไก่ของ... คล่องกว่าพระเจ้า 5 พระองค์ของมหาบพิตรหนักหนา มันทิ 3 หน ไก่ของบรมพิตรตีได้ หนเดียวมิตันกัน หากไก่ของบรมพิตรแตกบ้อย เกรงว่าจะแพ้ได้

พระนเรศ : ...

พระมหาเถรคันฉ่อง : “เกรงอันใด อาตมาก็ใคร่จะเห็นไก่มังสามเกียด ปราชัยเช่นกัน”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “เอาซานหมากของอาตมาให้ไก่ของมหาบพิตรกิน หนึ่งจะเหนียวเป็นเท่าทวี เดียวไก่ของมังสามเกียดที่ว่าคม หาได้ระคายหนังมันไม่”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ข้าก่อนมหาบพิตร หากไก่บรมพิตรมีชัยคราวนี้ จะไม่เล่นชนไก่อีก”

พระนเรศ : “ขอรับหลวงตา”

ฉากนี้ได้กล่าวถึงแสดงถึงคุณธรรมผ่านความเมตตา และศีล ผ่านการไม่ไปเล่นชนไก่ พระมหาเถรคันฉ่องไม่ได้เพียงห้ามปราม แต่ใช้วิธีชี้แนะและตั้งเงื่อนไข เพื่อปลูกฝังวินัย ความยับยั้งชั่งใจ และการคิดอย่างมีเหตุผลให้กับพระนเรศวรในวัยเยาว์และยังแสดงให้เห็นความเป็นปुरुชนของพระมหาเถรคันฉ่อง ความอยากเห็นชัยชนะของไก่ของพระนเรศ

3. จาก การแจ้งพระอาการของพระมหินทราธิราช

ฉากสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องกับพระนเรศกล่าวถึง พระอาการของพระมหินทราธิราชผู้มีศักดิ์เป็นน้า และได้ให้พระนเรศไปเฝ้าครั้งสุดท้าย

พระมหาเถรคันฉ่อง : “สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าจะเสด็จสู่สวรรคาลัยในบัดนี้แล้ว มหาบพิตรสมควรเสด็จไปเข้าเฝ้าเป็นครั้งสุดท้าย แม้ว่าราชวงศ์สุวรรณภูมิของพระมหินทราธิราชและวงศ์พระร่วงของมหาบพิตรจะเป็นอริศัตรูกันแต่เดิม แต่ผู้ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นใหญ่เหนือแผ่นดินอโยธยาในภายภาคหน้า ต้องรู้จักการให้อภัย”

ฉากนี้ได้กล่าวถึง พระมหาเถรคันฉ่องได้สั่งสอนพระนเรศภายใต้คุณธรรมการให้ทาน-การให้อภัย คือสิ่งที่ผู้นำจะต้องมี

4. จาก ศัสดราวุธของอโยธา

ภายหลังจากการเสด็จสู่สวรรคาลัยของพระมหินทราธิราชเจ้า ปรางภูมิภักดิ์สมบัติในวัดของพระมหาเถร พระนเรศและพระสหาย แอบเข้าไปดูเครื่องศัสดราวุธโบราณในวัด และพยายามสัมผัส แต่พระมหาเถรคันฉ่องห้ามไว้ มีบทสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องกับพระนเรศดังนี้

พระมหาเถรคันฉ่อง : “อย่าทรงแตกต้อง บารมีของพระองค์ยังไม่มีเพียงพอที่จะสัมผัสเครื่อง ศัสดราวุธเหล่านี้”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ที่มหาบพิตรต้องทันทักก็ด้วยพระองค์ทำการมิบังควร ต่อไปนี้ห้ามมิให้สัมผัสเครื่อง ศัสดราวุธเหล่านี้เป็นอันขาด”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “มหาบพิตร มีเรื่องข้องใจอันใด ก็เร่งถามมา”

พระนเรศ : “ ศัสดราวุธในหีบนั้นเป็นของใคร เหตุไฉนข้าจึงมีอาจแตะต้องได้”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ของทั้งนั้นล้วนเป็นเครื่องต้นของบุรพกษัตริย์แห่งอโยธยา ผู้ที่มีบุญบารมีเทียบพระมหาจักรพรรดิราช มีสิทธิ์จะจับต้องได้”

พระนเรศ : “แลเหตุใด จะเก็บไว้อารามนี้”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “พ่ออยู่หัวบาอินองนำมันมาจากอโยธยา ภายหลังจากทำศึกกับสยามประเทศ หากแต่ว่าภายหลังเกิดอาเพศหลายประการ พระโหราบดีทายทักว่าบารมีของพ่ออยู่หัวบาอินองมีมิพอ”

พระนเรศ : “บารมีล้นฟ้าเหนือปฐพี แล้วเหตุใดจึงยังมีพอรักษาสสมบัติพวกนี้ได้ล่ะ”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ถึงมีก็จริงอยู่ แต่ยังไม่ถึงพระจักรพรรดิราช จึงเกิดอาเพศ นานานั้นประการ”

พระนเรศ : “แล้วเหตุใดจึงเป็นทีนี้ล่ะหลวงตา”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “นั่นก็เป็นคำทำนายของพระโหราธิบดีเช่นกัน พระโหรากำชับให้ข้าดูแลเครื่อง ศัสดราวุธนี้ ข้ายังทำนายว่า ต่อไปเบื้องหน้า จะเกิดผู้มีบารมีพอจะครอบครองเครื่องราชศัสดราวุธเหล่านั้น เมื่อนั้นก็จะหมดภาระข้า”

ฉากนี้กล่าวถึง “บุญบารมีและความชอบธรรมของอำนาจ” โดยชี้ว่าอำนาจและสัญลักษณ์แห่งกษัตริย์มิได้ขึ้นอยู่กับกำลังเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยบารมีที่สั่งสม จึงเป็นการปูพื้นให้เห็นว่าองค์ดำในอนาคตอาจเป็นผู้มีคุณสมบัติที่ครบถ้วน

5. จาก การถวายมณีนิจน์เข้าวัง

การสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องกับพระสุพรรณกัลยา การถวายมณีนิจน์เพื่อเป็นข้ารับใช้ในวัง มีบทสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องและพระสุพรรณกัลยาดังนี้

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ข้ามีเรื่องจะให้พระองค์ช่วย”

พระสุพรรณกัลยา : “ให้ข้าช่วยการอันใดฤ”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “ข้ามีลูกศิษย์อยู่นางหนึ่ง ข้าเลี้ยงมาตั้งแต่มันแบเบาะ มันเป็นเด็กกำพร้า บัดนี้นางเติบโตใหญ่เข้าวัยกำหนดใกล้จะเป็นสาวสะพรั่งเต็มตัวแล้ว อาตมาใครจะถวายให้พระนาง เอมันเข้าไปรับใช้ในวัง”

พระสุพรรณกัลยา : “พระคุณท่านไม่ต้องเป็นห่วง ข้าจะรับนางเข้าไปในวัง แล้วเด็กนางนี้มีนามว่าอะไร”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “มันชื่อมณีนิจน์ มันคงจะดีใจที่จะได้เข้ามาอยู่ในวังเป็นแน่”

5. จาก การถวายมณีนิจน์เข้าวัง (ต่อ)

การสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องและมณีนิจน์ มีบทสนทนาระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องและมณีนิจน์ดังนี้

มณีนิจน์ : “ไม่เอา ไม่เอา ข้าไม่ไป ข้าไม่ยอมไป”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “มณีนิจน์เจ้าจะโตเป็นผู้ใหญ่แล้วในเมื่อเจ้าโตเป็นผู้ใหญ่เจ้าจะอยู่ร่วมกับสงฆ์ไม่ได้ เข้าใจไหม”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “หากเจ้าอยู่ที่นี้ต่อไปแล้วไซ้ เจ้าก็จะเป็นเด็กวัดที่ไร้ค่า แต่ถ้าเจ้าถวายตัวกับพระพี่นางสุพรรณกัลยา เจ้าจะได้รับการฝึกปรือให้เป็นชาววัง”

มณีนิจน์ : “หลวงตาจะไม่เมตตาข้าแล้วไซ้ไหม”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “จะรักหรือไม่รัก จะเมตตาหรือไม่เมตตา เจ้าก็ต้องไปอยู่กับพระพี่นางสุพรรณกัลยา”

ฉากนี้กล่าวถึงพระมหาเถรคันฉ่องที่มีความชำนาญด้านทรัพยากรบุคคล โดยเด็กผู้หญิงจะมีค่ามีลำดับขั้นก็ต่อเมื่อได้รับการอบรมที่เหมาะสม

6. จาก การนิมนต์ของพระเจ้าบุเรงนอง และความลับของมณีนิจน์

พระเจ้าบุเรงนองได้นิมนต์พระมหาเถรคันฉ่องเข้ามาในพระราชวัง โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเรียนรู้วิชาและเหตุการณ์ในอนาคตของพระนเรศ และความลับของมณีนิจน์

พระมหาเถรคันฉ่อง : “เจริญพร มหาบพิตรนิมนต์อาตมาด้วยเหตุอันใดฤ”

พระเจ้าบุเรงนอง : “นิมนต์พระคุณท่าน”

พระเจ้าบุเรงนอง : “พระท่านจะรู้ว่า พระองค์ดำจากเจ้าฟ้าพระพิษณุโลกสองแควได้ร่ำเรียนกระบวณวิชาความรู้ได้มากน้อยเท่าใดแล้ว”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “เจริญพร องค์ดำทรงเรียนซึ่งกระบวณความจนอาตมาไม่มีอะไรสั่งสอนได้อีกต่อไปแล้ว”

พระเจ้าบุเรงนอง : “พระครูท่าน คิดว่าสักวันหนึ่งองค์ดำจะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ได้”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “เจริญพร อาตมาไม่มีข้อกังขาเลย แม้แต่น้อย ถ้ามีอันเป็นการบังอาจจนเกิดไปอาตมาของท่านายว่า ในวันข้างหน้าองค์ดำนี้ จะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เท่าพระองค์ก็เป็นได้”

พระเจ้าบุเรงนอง : “มีผู้เคยทำเยี่ยงที่พระคุณท่านทำน่าย ตั้งแต่แรกที่ยอดค้ำเสด็จมาเฝ้าข้าที่เมืองพระพิษณุโลกสองแคว”

พระเจ้าบุเรงนอง : “มีผู้เคยทำเยี่ยงที่พระคุณท่านทำน่าย ตั้งแต่แรกที่ยอดค้ำเสด็จมาเฝ้าข้าที่เมืองพระพิษณุโลกสองแคว”

ฉากย้อนอดีตนี้จะตัดไปถึงคำทำนายของพระโหราธิบดี ณ เมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นการสนทนาเกี่ยวกับดวงชะตาของพระเจ้าบุเรงนองกับพระนเรศ

พระโหราธิบดี : “ต่อไปพระองค์ดำผู้นี้ จะถึงที่บรมกษัตริย์ สามารถชิงฉัตรเอาชนะไปทั่วทิศทิศเฉกเช่นเดียวกับพระองค์”

พระเจ้าบุเรงนอง : “ฉะนั้น ข้าควรประหารองค์ดำ มิให้เป็นเสี้ยนหนามสืบไปเบื้องหน้า”

พระโหราธิบดี : “พระองค์ทรงหาทำเช่นนั้นไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า ด้วยดวงพระชะตาของพระนเรศและดวงพระชะตาของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทนั้น ผูกพัน อนุเคราะห์ เกื้อหนุนกันยิ่งนัก จะแยกออกจากกันมิได้ หากแม้สังหารพระนเรศก็เท่ากับทำลายราชวงศ์ต้องอุของพระองค์เอง”

ฉากจะตัดมาที่การสนทนาระหว่างพระเจ้าบุเรงนองและพระมหาเถรคันฉ่อง

พระเจ้าบุเรงนอง : “เมื่อหมดบุญข้าแล้ว ประเทศราชที่เคยสวามิภักดิ์หงสาก็จะหันกลับมารุมขยำหงสาวดี ประหนึ่งฝูงแร้งฝูงกา การนั้นหงสาก็จะพินาศย่อยยับ ราชวงศ์ต้องอยู่ที่ข้าเพียงสร้าง จะหมดสิ้นชื่อ ก็เห็นแต่องค์ดำเท่านั้นที่จะดำรงรักษาสายเลือดข้าไว้ได้”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “องค์ดำสืบสายชาติสยามาแต่วงศ์พระร่วง หาได้ร่วมวงศ์เกตุวงศ์ต้องอุเดียวกับพระองค์ไม่”

พระเจ้าบุเรงนอง : “กัมมจักขุนทรีย์ยังไกลละ พระคุณท่าน มณีจันทร์เป็นความนัยที่รู้กันอยู่แค่เราสอง พระคุณท่านผู้เป็นพระปราชญ์แห่งข้า และข้าเป็นบิดาบังเกิดเกล้าของมณีจันทร์ ลูกอันเกิดแก่กับแม่นางจันทรา ธิดาของสมิงสอดดู กบฏรามัญที่คิดคดทรยศลอบปลงพระชนม์ เจ้าเหนือหัวเม็งกะวาจะเวที”

พระเจ้าบุเรงนอง : “หากมิได้พระคุณท่าน มณีจันทร์คงมีพันพระราชอาญาตามจารีตประเพณีตายตกไปตามแม่นางจันทราและสมิงสอดดู”

พระมหาเถรคันฉ่อง : “มหาบพิตรไม่ต้องกังวลใจ อาตมาจะสั่งสอนองค์ดำ เหมือนเมื่อครั้งที่อาตมาเคยถ่ายทอดสรรพวิทยาให้กับพระองค์ ส่วนเรื่องมณีจันทร์นั้นก็ขึ้นอยู่กับบุพเพสันนิวาสของท่านสองว่าได้เคยทำบุญร่วมชาติ ตักบาตรร่วมขันมาแต่ปางก่อนหรือไม่ ก็แต่บุญแต่กรรม หากมีผู้ใดฝันชะตาได้ไม่”

สาระสำคัญเริ่มจากการที่พระเจ้าบุเรงนองทรงสอบถามถึงความสามารถของ “องค์ดำ” (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ซึ่งพระมหาเถรคันฉ่องยืนยันว่าได้เรียนรู้จนสมบูรณ์ และยังทำนายว่าในอนาคตจะทรงเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ได้ แม้กระทั่งทักเตือนพระเจ้าบุเรงนอง ต่อมาในฉากย้อนอดีต พระโหราธิบดีได้ทำนายเช่นเดียวกันว่าองค์ดำจะยิ่งใหญ่และมีชัยเหนือดินแดนทั้งปวง ทำให้พระเจ้าบุเรงนองทรงลงเล็งขั้นคิดจะกำจัดองค์ดำเพื่อป้องกันภัยในอนาคต แต่ก็ถูกหักทวนด้วยเหตุผลเรื่อง “ดวงชะตาที่เกื้อหนุนกัน” หากทำร้ายจะกระทบต่อราชวงศ์ของพระองค์เอง และการเชื่อมโยงราชวงศ์ฝ่ายการแต่งงานระหว่างพระนเรศและมณีจันทร์

บทสนทนาชี้ให้เห็นความเชื่อเรื่อง “บุญ-กรรม-ชะตา” ควบคู่กับการเมืองและอำนาจ โดยองค์ดำถูกวางให้เป็นทั้ง “ภัย” และ “ความหวัง” ในสายตาพระเจ้าบุเรงนอง ขณะที่พระมหาเถรคันฉ่องทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะทางปัญญา เชื่อมโยงอำนาจทางโลกเข้ากับหลักธรรมและโชคชะตาอย่างลึกซึ้ง

7. ฉากสุดท้าย

พระนเรศ : ข้าเสียใจที่ไม่ได้กราบลาท่าน

พระมหาเถรคันฉ่อง : “อาตมาเข้าใจ มหาบพิตรมีภารกิจใหญ่หลวงในภายภาคหน้า อาตมาใคร่มาเตือนมหาบพิตร สรรพวิทยาที่อาตมาสอนมหาบพิตร หากมีความสำคัญไม่ ที่สำคัญที่สุด คือ มหามิตรและบริวารที่จะตายแทนพระองค์ได้ เพราะมันรู้ว่า พระองค์จะตายแทนตัวมันได้เช่นเดียวกัน นั่นคืออาวุธที่ดีที่สุดที่พระองค์จะมีได้ เนื่องสรรพวิทยาทั้งปวง ให้พระองค์จงแคล้วคลาด กลับถึงอโยธยาจากโดยปราศจากภยันตรายทั้งปวง พระนเรศแห่งสยามประเทศ”

ฉากนี้ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่เกี่ยวกับข้าทาสบริวาร นั่นคือการดูแลหรือความเข้าใจกันและกัน ระหว่างนายบ่าวเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องนี้เกี่ยวกับผู้นำในงานต่าง ๆ

จากการศึกษาฉากการปรากฏตัวของตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง” ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1 องค์ประกันหงสา จะเห็นแนวคิดและข้อคิดต่างๆที่ปรากฏในบทสนทนา ดังต่อไปนี้ การสอนเรื่อง ความเมตตา การให้อภัย การเสียสละ ศิล-ปัญญา เวร-กรรมและบุญญาบารมี เรื่องเหล่านี้สอดคล้องกับธรรมะ โดย ความเมตตา การให้อภัย การเสียสละ ศิล-ปัญญา เป็นเรื่องของบารมี นั่นคือ

โดยบารมี 10 หรือทศบารมี คือ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ของผู้มุ่งสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า หรือใช้เป็นแนวทางพัฒนาตนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมี 10 ประการ 1. ทานบารมี - การให้ การเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่น 2. ศีลบารมี - การรักษาศีล ความประพฤติที่ดีงาม 3. เนกขัมมบารมี - การละกิเลส การออกจากความยึดติดทางโลก 4. ปัญญาบารมี - ความรู้ ความเข้าใจในความจริง 5. วิริยบารมี - ความเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ 6. ขันติบารมี - ความอดทน อดกลั้น 7. สัจจบารมี - ความจริง ความซื่อสัตย์ 8. อธิษฐานบารมี - ความตั้งใจมั่น ความแน่วแน่ 9. เมตตาบารมี - ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 10. อุเบกขาบารมี - ความวางเฉยอย่างมีปัญญา ไม่ลำเอียง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และ คณะ ; 2564)

ทศบารมีข้างต้น เมื่อรวมกับการกล่าวถึงข้าทาสบริวารแล้ว ยังสอดคล้องกับเรื่อง ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 คือจริยวัตรและคุณธรรม 10 ประการสำหรับผู้ปกครองหรือผู้นำ ดังนี้ 1. ทาน-การให้ เสียสละเพื่อประโยชน์ของประชาชน 2. ศีล-การประพฤติดี รักษาความสุจริต 3. บริจาค-การสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม 4. อาชวะ-ความซื่อตรง จริงใจ ไม่คดโกง 5. มัททวะ-ความอ่อนโยน สุภาพ ไม่ถือตัว 6. ตปะ-ความเพียร ความเคร่งครัดในการปฏิบัติหน้าที่ 7. อักโกธะ-ไม่โกรธ ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ 8. อวิหิงสา-ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 9. ขันติ-ความอดทน อดกลั้นต่อความยากลำบาก 10. อวิโรธนะ-ความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง ยึดประโยชน์ส่วนรวม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ; รศ.ดร. 2556)

สำหรับฉากศัตราวุธของอโยธยา ได้กล่าวถึง แนวคิดจักรพรรดิราช (King of Kings) แนวคิดนี้เชื่อมโยง “อำนาจ” เข้ากับ “ศีลธรรม” กล่าวคือ ผู้ที่จะเป็นจักรพรรดิราชได้ ต้องไม่ใช่เพียงผู้ชนะในสงคราม แต่ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่ง จนได้รับการยอมรับทั้งทางโลก และ ปกครองโดยยึดหลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม แนวคิดเป็นแนวคิดผู้นำทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณ-ต้นสมัยใหม่ โดยเฉพาะประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ (เอนก มากอนันต์ : 2562 : หน้า 27-32) อีกฉากหนึ่งที่กล่าวถึงแนวคิดผู้นำทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือการสมรส ซึ่งปรากฏในบทสนทนายหว่างพระเจ้าบุเรงนองและพระมหาเถรคันฉ่องที่กล่าวถึงความลับของมณีจันทร์ กล่าวถึงภาพยนตร์เรื่องนี้นำเสนอ การเมืองผ่านเครือญาติ (Kinship

Politics) อันเป็นผลมาจากความยืดหยุ่นแบบ “มณฑล (Mandala)” รัฐหนึ่งอาจมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับหลายศูนย์อำนาจ เจ้าหญิงมีบทบาทสำคัญในฐานะ “ตัวเชื่อมอำนาจ” ด้วยเหตุนี้การสมรสจึงเป็นเครื่องมือสร้าง “สมดุลอำนาจ” ของผู้นำทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สายชล สัตยานุรักษ์ : 2558 : หน้า 42)

บทสรุปเชิงวิพากษ์: พระมหาเถรคันฉ่องกับการสร้างสรรค์ตัวตนในโลกแผ่นฟิล์ม

การวิเคราะห์ตัวละคร “พระมหาเถรคันฉ่อง” ในภาพยนตร์ *ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1* เผยให้เห็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ยกระดับบุคคลในพงศาวดารสู่ฐานะ “แกนกลางทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Core) ที่ทรงอิทธิพลต่อการรับรู้ประวัติศาสตร์ของผู้ชมร่วมสมัย หลักฐานใน *พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)* ระบุบทบาทของพระมหาเถรคันฉ่องเพียงในฐานะพระภิกษุชาวอมญผู้แจ้งข่าวแผนประทุษร้ายของหงสาวดีก่อนเหตุการณ์ประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง แต่ในบริบทภาพยนตร์ ความจริงชุดนี้ถูกตีความใหม่ (Re-interpretation) อย่างแนบเนียน ด้วยการสร้างตัวละครให้เป็น “พระอาจารย์” (The Great Mentor) ผู้หล่อหลอมอัตลักษณ์และบุคลิกภาพขององค์ประกันตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ตัวละครจึงทำหน้าที่เป็น “กลไกการเล่าเรื่อง” (Narrative Device) ที่อุดช่องว่างทางประวัติศาสตร์กระแสหลักทิ้งไว้ โดยอธิบายถึงความเด็ดเดี่ยวและภูมิปัญญาของสมเด็จพระนเรศวรผ่านการสั่งสอนทั้งด้านวิชาการ ยุทธศาสตร์ และหลักธรรมในการปกครอง ในทางมานุษยวิทยา ตัวละครนี้สะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะศูนย์กลางวิทยาการของสังคมไทยโบราณ ยิ่งกว่านั้น การที่พระมหาเถรคันฉ่องซึ่งเป็นชาวอมญเลือกสนับสนุนสมเด็จพระนเรศวรยังสื่อสารแนวคิด “ความชอบธรรมทางจริยธรรม” ที่ก้าวข้ามเส้นแบ่งเชื้อชาติ การปรากฏตัวในฉากสำคัญตั้งแต่การสอนธรรมะจนถึงการช่วยตัดสินพระทัยในยามวิกฤตตอกย้ำความสำคัญของ “Soft Power” เบื้องหลังชัยชนะทางทหาร และช่วยสร้างภาพลักษณ์สมเด็จพระนเรศวรในฐานะ “กษัตริย์นักปราชญ์” ผู้มีพระอาจารย์คู่บารมี ดังนั้น พระมหาเถรคันฉ่องในภาพยนตร์คือความสำเร็จของการนำเศษเสี้ยวแห่งอดีตมาปรุงแต่งด้วยศิลปะการเล่าเรื่อง เพื่อ “เติมเต็ม” ประวัติศาสตร์ให้มีความเป็นมนุษย์ การศึกษานี้ยืนยันว่าการกอบกู้เอกราชในการรับรู้ของภาพยนตร์มิได้เกิดจากกำลังทหารเพียงอย่างเดียว หากต้องอาศัยปัญญาและธรรมะเป็นเครื่องนำทาง อันเป็นคุณธรรมที่สังคมทุกยุคสมัยต่างถวิลหา

อภิปรายผล: มิติทางสัญลักษณ์และการกล่อมเกลாதองสังคม

จากการศึกษาข้างต้น สามารถนำมาอภิปรายผลในประเด็นสำคัญที่นอกเหนือจากองค์ความรู้ใหม่ได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้:

1 การเติมเต็มช่องว่างด้วยอำนาจของการเล่าเรื่อง (Historical Filling)

พลังของสื่อภาพยนตร์ในการสร้าง “ความจริงชุดใหม่” ในความทรงจำสาธารณะปรากฏชัดผ่านการขยายความสัมพันธ์ระหว่างพระมหาเถรคันฉ่องและพระนเรศวรวัยเยาว์ ณ วัดหน้าพระธาตุหงสาวดี ซึ่งเป็นการอธิบาย “ที่มาของอัจฉริยภาพ” ของผู้นำในเชิงจิตวิทยาตัวละคร ในมิติมานุษยวิทยา ภาพยนตร์นำเสนอสถาบันสงฆ์ในฐานะดักศิลาแห่งวิทยาการ ซึ่งช่วยให้บันทึกประวัติศาสตร์ที่เคยปรากฏเพียงในพงศาวดารมีความสมเหตุสมผลและมีชีวิตชีวามากขึ้น ทำให้ผู้ชมเข้าใจเบื้องหลังความแข็งแกร่งของวีรบุรุษไทยในมิติที่ลึกซึ้งกว่าการบันทึกข้อเท็จจริงตามแบบแผนดั้งเดิม

2 จริยธรรมสากลที่อยู่เหนือเส้นแบ่งเขตแดน (Universal Ethics)

ประเด็นที่น่าอภิปรายยิ่งคือบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะ “คนนอก” ผู้เป็นพระภิกษุชาว มอญในแผ่นดินพม่า แต่กลับเป็นผู้สนับสนุนหลักของเจ้าชายแห่งอโยธยา การยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อแจ้งข่าว ณ เมืองแครงสะท้อนแนวคิด “ความชอบธรรมที่ไม่จำกัดเชื้อชาติ” อย่างชัดเจน ในเชิงอุดมการณ์ ท่านทำหน้าที่ เป็นตัวแทนของจริยธรรมสากลที่ยืนอยู่บนความถูกต้องมากกว่าความภักดีต่อรัฐที่อธรรม การนำเสนอเช่นนี้ ช่วยลดทอนแนวคิดชาตินิยมแบบคับแคบ และเปลี่ยนกรอบการตีความสงครามเป็น “การต่อสู้เพื่อความ ยุติธรรมและอิสรภาพทางปัญญา” แทน

3 การสร้างภาพลักษณ์ร่วมสมัยและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Soft Power & Ideology)

การปรากฏตัวของพระมหากษัตริย์คือการตอกย้ำอุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ใน บริบทร่วมสมัย ภาพยนตร์ทำหน้าที่เป็น “เครื่องมือกล่อมเกลางานสังคม” (Socializing Agent) ที่สร้างความ เชื่อมั่นในความสัมพันธ์เชิงสถาบันที่เกื้อกูลกันมาอย่างยาวนาน ยิ่งกว่านั้น การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีทั้ง พระแสงดาบและ “คำสอน” ของพระอาจารย์เป็นเกราะคุ้มกัน แสดงให้เห็นว่า Soft Power ทางปัญญาต้อง เดินคู่ขนานไปกับ Hard Power ทางทหารเสมอ ตัวละครนี้จึงสื่อสารอุดมการณ์รัฐไทยผ่านศิลปะการแสดงได้ อย่างทรงพลัง

โดยสรุป การตีความพระมหากษัตริย์ในภาพยนตร์คือการสร้าง “สะพานข้ามกาลเวลา” ที่นำ บุคคลในอดีตมาปรับโฉมเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน ผลการศึกษานี้ยืนยันว่า “ความจริงใน ภาพยนตร์” มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติไม่น้อยไปกว่า “ความจริงในตำรา” และ เป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญว่าควรศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านแผ่นฟิล์มด้วยสายตาเชิงวิพากษ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสมมติฐานทั้งสอง คือ วัตถุประสงค์แรกได้รับการตอบสนองผ่าน การวิเคราะห์ฉากทั้งเจ็ดที่เผยให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความหมายตัวละครพระมหากษัตริย์ในฐานะ “ผู้ วางรากฐานทางสติปัญญา” และกลไกการเล่าเรื่องที่อุดช่องว่างทางประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ที่สองเห็น ได้ชัดผ่านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครดังกล่าวกับแนวคิดจักรพรรดิราช ทศพิธราชธรรม และ อุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ทางสังคมของผู้ชม ผลการศึกษายืนยันว่าภาพยนตร์ทำหน้าที่เป็น พื้นที่ผลิตอุดมการณ์ทางการเมืองและศีลธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาจากการปรากฏตัวของตัวละคร “พระมหากษัตริย์” ในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระ นเรศวรมหาราช ภาค 1 ผู้ศึกษาได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่มีนัยสำคัญทางวิชาการ โดยสามารถจำแนกออกเป็น ประเด็นหลักได้ดังนี้:

1. การสถาปนา “พื้นที่รอยต่อ” ระหว่างข้อเท็จจริงและจินตนาการประวัติศาสตร์ (The Construction of Para-Historical Space) องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือการค้นพบกระบวนการที่ภาพยนตร์ใช้ ตัวละครพระมหากษัตริย์เป็น “เครื่องมือในการเติมเต็มช่องว่างทางประวัติศาสตร์” (Historical Gap Filling) งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้สร้างไม่ได้เพียงแต่สร้างตัวละครตามหลักฐานพงศาวดาร แต่ได้สถาปนาอัต ลักษณะใหม่ในฐานะ “ผู้วางรากฐานทางสติปัญญา” ซึ่งทำหน้าที่อธิบายที่มาของอัจฉริยภาพในตัวสมเด็จพระ นเรศวร การสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ในลักษณะนี้ส่งผลให้เกิดการยอมรับ “ความจริงทางเลือก” ใน สังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการสร้างประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต (Living History) ผ่านสื่อ บันเทิง

2. การรื้อฟื้นโน้ตทัศน์ “จักรพรรดิราช” และ “มณฑล” ผ่านสื่อทัศน์ (Visualizing Mandala and Chakravartin Ideology) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ค้นพบว่าฉากการปรากฏตัวของพระมหาเถรคันฉ่องทำหน้าที่เป็น “สื่อกลางในการอธิบายทฤษฎีการเมืองโบราณ” ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะแนวคิด “จักรพรรดิราช” (King of Kings) และ “ทฤษฎีแสงเทียน” หรือระบบมณฑล (Mandala) ซึ่งมักเป็นนามธรรมในตำราวิชาการ ภาพยนตร์ได้ทำให้แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเหนือและรัฐใต้ (Asymmetrical Power Relations) ชัดเจนขึ้นผ่านบทสนทนาเชิงจริยธรรมและการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ในฉากศัตรารัฐและฉากการตีไก่ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสื่อภาพยนตร์สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการ “ถอดรหัส” ปรัชญาการเมืองโบราณให้เข้าถึงได้ในบริบทสมัยใหม่

3. จริยธรรมสากลในฐานะเครื่องมือสร้างความชอบธรรมเหนือรัฐพันธุ์กรรม (Transnational Ethics and Political Legitimacy) องค์ความรู้ใหม่ในมิติเชิงจริยศาสตร์พบว่า การเลือกนำเสนอตัวละครพระมหาเถรคันฉ่องซึ่งเป็น “ชาวมอญ” ให้เป็นผู้มอบ “ธรรมะ” และ “ปัญญา” แก่กษัตริย์ “ชาวไทย” เป็นการนำเสนอแนวคิด “จริยธรรมที่ข้ามพรมแดนรัฐและชาติพันธุ์” (Transnational Ethics) องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าความชอบธรรมในการกอบกู้อิสรภาพไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของชาตินิยมเชิงสายเลือดเพียงอย่างเดียว แต่ถูกกำกับด้วย “เกณฑ์ทางจริยธรรมสากล” ที่ตัวละครสงฆ์เป็นตัวแทน การค้นพบนี้ช่วยขยายขอบเขตการมองประวัติศาสตร์ไทยในสื่อบันเทิงว่ามีพลวัตในการสอดแทรกแนวคิดสากลนิยม (Universalism) ควบคู่ไปกับอุดมการณ์ชาตินิยมได้อย่างมีนัยสำคัญ

4. การบูรณาการ “Soft Power” ทางปัญญาเข้ากับ “Hard Power” ทางทหาร งานวิจัยชิ้นนี้สรุปภาพรวมขององค์ความรู้ในแง่ของความสมดุลแห่งอำนาจ โดยชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรในภาพจำใหม่ถูกขัดเกลากับ “อำนาจโน้มน้า” (Soft Power) จากคำสอนของพระมหาเถรคันฉ่อง ซึ่งเปลี่ยนภาพลักษณ์จาก “กษัตริย์นักรบ” (Warrior King) เพียงมิติเดียว ให้กลายเป็น “กษัตริย์ธรรมราชา” (Dhammic King) ผู้ทรงปัญญา การวิเคราะห์นี้ส่งผลให้เกิดความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์และสถาบันกษัตริย์ในภาพลักษณ์เชิงร่วมสมัย ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความศรัทธา แต่เน้นไปที่ความสำคัญของการมี “ที่ปรึกษาทางยุทธศาสตร์” (Strategic Mentor) ในการขับเคลื่อนรัฐ

เอกสารอ้างอิง

กำพล จำปาพันธ์. (2557). *ตำนานสมเด็จพระนเรศวร: พงศาวดารบนแผ่นฟิล์มกับความขัดแย้งในวิถี*

ประวัติศาสตร์ปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม. <https://prachatai.com/journal/2014/06/53766>

จงชัย วงศ์ทรายทอง, สมิทธา จิตตลดากร และปิยนดา บุณนาค. (2560). ภาพลักษณ์และบทบาททางการเมือง

เมืองที่เปลี่ยนไปของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ศึกษาจากงานภาพยนตร์ “ตำนานสมเด็จพระ

นเรศวรมหาราช”. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์*

และสังคมศาสตร์, 12(3), 187-195

ชาติเรณิณ ยุคล ,ม.จ. (ผู้อำนวยการผลิตและผู้กำกับการแสดง). (2550). *ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช 1*

องค์ประกันหงสา [ภาพยนตร์]. พร้อมมิเตอร์โปรดักชั่น.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. (2564). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. มติชน.

พระมหาพรหม ธรรมหาโส. (2556). ทศพิธราชธรรม: 10 ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14241>

- เมธาวิน สารยาน, สุภาภรณ์ ศรีดี และอุณาโลม จันทร์รุ่งมณีกุล. 2560. การอภิปรายความเชิงวิพากษ์ ภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวร ภาค 6 ตอนอวสานหงสา. *วารสารเซนต์จอห์น*, ปี 2560, 135-148. https://sju.ac.th/pap_file/8192b29d851c0043430da6858b72e075
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism_pramuan-dhaama.pdf
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). *ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สุนทร ชูตินธรานนท์. (2556). *พม่ารบไทย*. มติชน
- วิกิพีเดีย. (2569). พระมหาเถรคันฉ่อง. ใน วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. <https://th.wikipedia.org/wiki/พระมหาเถรคันฉ่อง>
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2563). *ความหมายของ จักรพรรดิราช พิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่สำคัญ*. ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_5481
- องอาจ สิงห์ลำพอง. (2556). การอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองในภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทย เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, 7(2).
- เอนก มากอนันต์. (2562). *จักรพรรดิราช: คดีอำนาจเบื้องหลังชนชั้นนำไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. มติชน.
- อิมว้าง. (2569). “พระมหาเถรคันฉ่อง” พระสงฆ์มอญ ได้รับสถาปนาเป็น “สมเด็จพระสังฆราช” จริงหรือ. ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_84366